

**MITROPOLITUL VASILE LAZARESCU ȘI
DIRIJORUL NICOLAE FIRU-DIN ACTIVITATEA
DE LA ORADEA A CELOR DOI BĂNĂȚENI.
ASPECTE ISTORIOGRAFICE ALE VREMII**

Pr. conf. univ. dr. habil Mihai Brie

**METROPOLITAN VASILE LAZARESCU AND CONDUCTOR
NICOLAR FIRU - FROM THE ORADEA'S WORK OF THE TWO
BANAT'S MEN. HISTORICAL GLEAMS OF THE TIME**

Abstract: Living in struggling times for the Church and Nation, in the ante and post war, the deacon, professor and conductor Nicolae Firu left deep traces in the North-West part of Romania from the first period of the 20th Century, being such among the greatest human of Crișana and the entire Western Romania.

Keywords: church, nation, conductor, period, history.

Dăruirea cu care Nicolae Firu a lucrat la Școala confesională a fost remarcată și de către marele nostru istoric Nicolae Iorga, care, vizitând Oradea în anul 1904 a notat următoarele în una din cărțile sale: “Noi avem două școluțe rivale (unită și ortodoxă) și m-am mirat când am descoperit într-unul din învățători, domnul Firu, ce e drept bănățean de origine, un tânăr inimos și cu multe cunoștințe de literatură românească, în stare chiar de a scrie românește istoria Bisericii sale”.¹ Din grupul restrâns al primilor. și inimoșilor profesori ai Academiei Teologice ortodoxe din Oradea a făcut parte și Nicolae Firu, care în anul academic 1923-1924 a predat aici Cântare bisericească și Tipic. În calitatea sa de profesor de muzică la instituția menționată mai sus, el a dirijat și corul studenților, unii dintre aceștia cântând și în corul catedralei, dirijat tot de el.

La vremea respectivă, era binecunoscut la Oradea și nu numai. S-a născut la 26 noiembrie 1873 în satul Chișoda de lângă Timișoara, după absolvirea Preparandiei din Arad, a funcționat ca învățător în Utvin (județul Timiș) și Șiria (județul Arad). În anul 1899 a câștigat, dintre 11 candidați, postul de

¹ Nicolae Iorga - *Neamul românesc în Ardeal și Tara unghurească*, vol. II, Editura Minerva, București, 1906, p. 616.

dascăl al școlii confesionale de pe lângă Biserica cu Lună din Oradea. Fiind și dirijor al corului "Hilaria" (care era și al bisericii) el "a desfășurat o activitate remarcabilă pe tărâmul muzicii bisericești și laice, contribuind la întărirea conștiinței naționale, în vremurile cele mai critice prin care au trecut Biserica și Școala din Bihor, în perioada 1900-1918".²

După 1920, când Școala confesională s-a transformat în școală de stat, Nicolae Firu a trecut la Școala nr. 2 ca director. Tot acum el s-a implicat în acțiunea care va duce la restaurarea Episcopiei ortodoxe a Oradiei. Acest lucru l-a putut face cu succes întrucât el fusese ales în primul Parlament al României întregite și din această poziție va milita alături de Aurel Lazăr, Octavian Goga și vicarul Roman Ciorogariu pentru reactivarea eparhiei ortodoxe orădene. Acesta era, la acea dată, profilul celui căruia episcopul Roman i-a cerut să predea cântarea bisericească și tipicul la nou-înființată Academie de la Oradea, după ce, în 1921 obținuse la Cluj diploma de profesor de muzică.³ Prețuirea ierarhului de la Oradea pentru Nicolae Firu, avea ascendențe temporale din vremea când Roman Ciorogariu i-a fost dascăl la Preparandia din Arad, reprezentativă instituție a secolului XIX din Banat. Dar în următorul an școlar catedra de muzică bisericească a fost încredințată lui Cornel Givulescu, absolvent al Academiei teologice de la Arad, dar și cu studii de muzică la Academia de muzică din Budapesta, la școala de canto de la Roma și la Universitatea din Viena.

Nicolae Firu a rămas la Oradea și după pensionarea sa de la Școala nr. 2, în anul 1936, părăsind orașul pentru a se stabili la Timișoara doar în 1940, când în urma Dictatului de la Viena, mulți intelectuali bihoreni au trebuit să se refugieze.

În același an în care Nicolae Firu își înceta activitatea didactică la Academia teologică din Oradea, era chemat aici un alt bănățean: Vasile Lazarescu. Originar tot din părțile Timișoarei, acesta s-a născut la 1 ianuarie 1894 în satul Jadani, într-o familie de țărani. După absolvirea liceului de stat din Timișoara, el s-a înscris la Facultatea de teologie din Cernăuți, unde a obținut licența și apoi doctoratul în teologie în anul 1919. În paralel a studiat Pedagogia și Filosofia la Universitățile din Budapesta, Viena și Cernăuți.

La 1 septembrie 1920, Vasile Lăzărescu și-a început activitatea la Institutul "Andreian" din Sibiu, ca profesor de Dogmatică, Apologetică și Morală, post care devenise vacant prin alegerea profesorului Nicolae Bălan ca mitropolit al Ardealului. În perioada sa sibiană, profesorul Vasile Lăzărescu a alcătuit și publicat, mai întâi în Anuarul Institutului (1922-1923), apoi într-o formă mai extinsă în volum separat, lucrarea *Cultul inimii lui Iisus la romano-catolici și un an mai târziu*, tot în Anuar, studiul *Creștinismului și științele oculte*.

² Marin Mălinaș - *Nicolae Firu*, în rev. Mitropolia Banatului, 1975, 11-12, p. 655.

³ Aurel Jivi – *Dascăli bănățeni ai Academiei Teologice Ortodoxe din Oradea*, în vol. *Academia Teologică Ortodoxă Română din Oradea (70 de ani de la înființare)*, Oradea, 1995, p. 43-46.

Răspunzând chemării episcopului Roman Ciorogariu, “după ce s-au înlăturat greutățile Euse în calea transferării sale de către Mitropolia din Sibiu, care nu voia să-i accepte demisia de la Institutul ei în cursul anului școlar” (Ștefan Lupșa, *Istoria Academiei Teologice ortodoxe Române din Oradea 1923-1943*, Beiuș, 1943, p. 24), Vasile Lazarescu a devenit cadru didactic al Academiei din Oradea la 1 noiembrie 1924. În primul an de activitate aici a predat Enciclopedie-Metodologie, Ermeneutică, Apologetică și Patrologie, din anul școlar 1925-1926, când primii studenți ai Academiei au ajuns în anul III de studii, el predând și Dogmatica și Morala. Hirotonit preot celib. la 10 noiembrie 1926, Vasile Lazarescu a devenit și duhovnic al studenților teologi, sau spiritual al Internatului. Doi ani mai târziu, în Săptămâna Patimilor din 1928, el a fost tuns în monahism, în 1929 fiind ridicat la treapta de arhimandrit.⁴

Pe lângă munca la catedră, profesorul Vasile Lazarescu a ținut multe conferințe în cadrul unor societăți cultura le din Oradea și din alte localități din cuprinsul Episcopiei și a predicat în catedrala episcopală.⁵ Între 1 martie 1925 și ianuarie 1932 el a fost și redactor al “Legii Românești”, foia diecezană de la Oradea. La 23 octombrie 1933, Congresul electoral al Episcopiei Caransebeșului a ales, în urma decesului episcopului Dr. Iosif Traian Bădescu, ca întâistătător al acestei eparhii pe arhimandritul profesor Dr. Vasile Lazarescu, care la 14 aprilie 1934 își va încheia astfel perioada de aproape zece ani de dascălie la Academia teologică din Oradea, tot așa cum cu câțiva ani înainte, colegul său Andrei Magieru, a părăsit Academia orădeană pentru a ocupa scaunul vlădicesc al Aradului.

Dar vremurile au făcut ca legăturile lui Vasile Lazarescu cu Academia Teologică de la Oradea să nu se încheie în 1934. La 25 martie 1941 episcopul Vasile Lazarescu a fost ales în fruntea nou-înființatei eparhii a Timișoarei. În același an și Academia Teologică din Oradea, aflată în refugiu, ca urmare a Dictatului de la Viena, mai întâi la Beiuș și apoi la Arad, s-a stabilit la Timișoara și și-a inaugurat cursurile perioadei de pribegie bănățeană într-un local din apropierea sediului episcopiei, la 2 noiembrie 1943. Pentru sprijinirea Academiei teologice, Episcopia Timișoarei a dublat taxele parohiale către eparhie și a cerut fiecărui preot paroh să trimită internatului Academiei câte 50 kg de grâu și alte alimente sau contravaloarea lor.

Ospitalitatea fostului dascăl de la Academia teologică din Oradea, acum întâiul titular al Episcopiei Timișoarei, arătată fraților săi aflați acolo în refugiu, a fost răsplătită prin aceea că Academia din Oradea, care și înainte de 1940 avusese și studenți bănățeni, a pregătit acum în și mai mare măsură tineri din Banat. Aceștia vor deveni preoți în cuprinsul Episcopiei Timișoarei, care după

⁴ Ibidem.

⁵ Teodor Savu – *Academia Teologică din Oradea Mare, începutul și dezvoltarea*, în op. cit. p. 17-19.

1947 a fost ridicată la rang de arhiepiscopie în cadrul reînființatei Mitropolii a Banatului, al cărei prim titular a fost fostul profesor de la Academia teologică din Oradea, dr. Vasile Lazarescu.

Nicolae Firu a desfășurat și o bogată activitate publicistică. A debutat la Revista Tribuna din Arad, iar prin venirea la Oradea a fost unul din condeele vremii care s-a ocupat de viața școlii și bisericii românești din Crișana și Banat.⁶ A fost un aprig apărător al ortodoxiei bihorene având contribuții semnificative la cunoașterea istoriei românilor ortodocși din această parte a țării. În cele ce urmează vom reda lista cronologică a activității sale istorico-didactice:

- *Geografia comitatului Bihor*; Oradea, 1904 (manual pentru clasa a III-a a școalelor populare), 19 pagini;

- *Statutele de cânt Hilaria (1875) din Oradea Mare*, 1905, Tipografia Patria, Oradea, 19 pagini;

- *Date și documente cu privire la istoricul școlilor române din Bihor*, 1910; Tipografia Diecezana, Arad, 146 pagini;

- *Biserica Ortodoxă Română din Bihor în luptă cu unirea, 1700–1750*, Caransebeș, 1913, 74 pagini;

- *Urme vechi de cultură românească în Bihor*; Oradea, 1922, 61 pagini;

- *Din trecutul orașului Oradea Mare* în L. R. Oradea, 1923 nr. 3, 4, pag. 5–6 și nr. 6 pag. 5–6;

- *Mitropolitul Andrei Șaguna și relațiile lui cu Oradea Mare* în L. R. Oradea, 1923 nr. 26, pag. 8–10;

- *Luptele românilor din Bihor pentru Ortodoxie* în L.R., 1923, nr. 32, 35;

- *Revoluția lui Horea, 1784–1785*, ediția I, Oradea, 1925, 40 pagini;

- *Cu privire la Episcopul Klein în R.I.*, 1927, pag. 293–294;

- *Monografia Bisericii Sfintei Adormiri (Biserica cu Lună) din Oradea scrisă cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la întemeierea ei, 1784–1934*, Tipografia Diecezana, Oradea, 1934, 174 pagini (a fost prefațată de episcopul ctitor Roman Ciorogariu și premiată de Academia Română cu premiul Năsturel).

- *Date noi privitoare la istoricul Bisericii Sfintei Adormiri din Oradea*, Tipografia Diecezana, Oradea, 1935, 29 de pagini;

- *Date noi referitoare la Revoluția lui Horea (1784–1785)*, ediția a II a, Oradea, 1937.

- *Episcopul Efrem Benyanin* în Gazeta de vest, Oradea, 1937, pag. 313;

- *Genealogia familiei Gojdu* în Gazeta de vest, Oradea, 1938, nr. 626–628 din 18, 19 și 28 iunie și T.R. nr. 1928, Sibiu, pag. 1–4;

- *Cetatea Șunteu (Șinteu) și nobilimea română din ținutul Borod* în Gazeta de vest, 1938, 3 noiembrie;

⁶ Direcția Județeană Bihor, Arhivele Naționale, fond Nicolae Firu și Reuniunea de cântări „Hilaria”, f. 71, 72, 96.

Lucrări în manuscris:

- Protestantismul și Biserica bihoreană;
- Istoria Bisericii Românești din Bihor în secolul al XVIII-lea;
- Tipiconul Bisericii Ortodoxe Orientale, pentru rânduielile liturgice în toate zilele anului pascal bisericesc (curs ținut la Școala de cântăreți bisericești din Oradea și Timișoara);

A fost pasionat de manuscrisele liturgice românești din Bihor colecționându-le și donându-le Academiei Române contribuind după Vasile Mangra, la identificarea unor copii, cum ar fi Popa Urs din Cotiglet (Bihor).⁷

Pentru bogata sa activitate savantul Nicolae Iorga de la venirea în Bihor la începutul secolului XX și până la 1940 a întreținut cu el o bogată corespondență care după uciderea marelui istoric a fost arsă de către soția sa. Ca recunoaștere a activității culturale-didactice de peste șase decenii i s-a conferit în 1963 titlul de „învățător emerit”.

Redăm în continuarea cercetării facsimile arhivistice privind colaborarea dintre Vasile Lăzărescu și Nicolae Firu și alți istorici vestiți ai vremii.⁸

Episcopul
VASILE
al Caransebeșului

Ceabeș, 20/IV. 1934

Mare Fărnic,

Am primit „Monografia”¹ trimisă, dar nu și-am scris încă până acum, după ce am citit din două și două.

Ogăsește foarte bine exponată și documentată. Am vădit în Vestitorul că Te-ai și abucal unistii pentru car stela înscamno că Te-ai-ai-ai-ai și încă la moale. Ce mai faceți, au, solida.

italica” dela „letora”²; Te ce semă vă mai căfinitii în sineiute leptii unistii?³ Aflu că se face mari praguri pentru serbările jubileu ale Bisericii ca luna. Sper că în imbulzeala de a se afirma și afișa la serbări epigoni de ast nu vor fi dati unistii vrednicii înaintați, ci tot și binefăcători ai aceluiași te Bisericii.

Mă a plăcut că în carte ai salvat serbările jubileu.

⁷ Florian Dudaș – *Manuscrisele românești din bisericile Bihorului*, Oradea, 1985, pag. 90.

⁸ Direcția Județeană Bihor, Arhivele Naționale, fond Nicolae Firu și Reuniunea de cântări „Hilaria”, f. 165.

și desinteresate ale celor ce și
 în vremea din urmă au avut și
 se arate vrednici, continuatori
 ai luptătorilor din trecut, în
 tre care și bănașanul nostru
 Chivu, căruia Te rog să-i spui
 salutări speciale din parte' mi.
 Mulțumind-ți pentru cartea
 trimisă, cu rugămintea de
 a transmite tuturor simpatizanților
 ai orașului. Am scris și sa-
 lutărilor mele cordiale,
 Te rog totodată să primești, odată
 cu cele mai călduroase sa-
 lutări, arhivele binecuvântate:
 Vasile, al Caransebeșului

Episcopul Caransebeș, 20 februarie 1934

Vasile
 al Caransebeșului

Nene Firule

Am primit „Monografia“ trimisă, dar nu ți'am scris iată până acum după ce am citit-o din doască'n doască. O găsesc foarte bine espusă și documentată. Am văzut în „Vestitorul“ că Te'au și atacat uniții pentru carte. Asta înseamnă că l'ai atins și încă la moale.

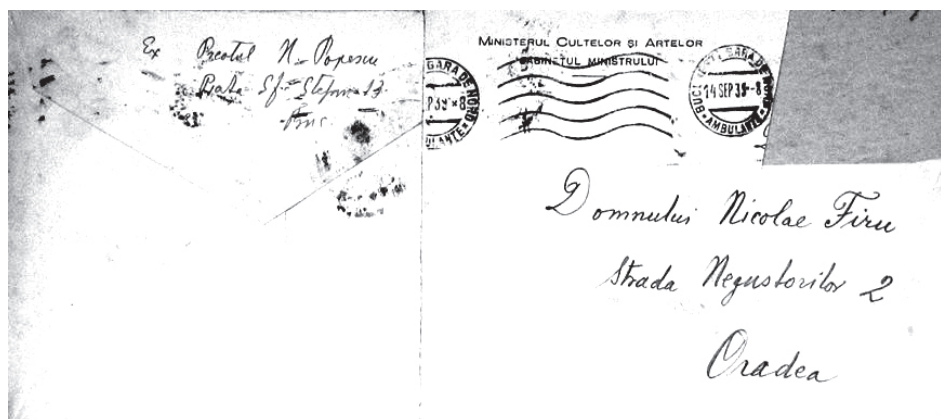
Ce mai faceți cu „solidaritatea“ de la „Astra“. Pe ce temă Vă mai răfuiți cu „bineînțeleptii unituși“?

Aflu că se fac mari pregătiri pentru serbările jubiliare ale Bisericii cu Lună. Sper că în îmbulzeala de a se afirma și afișa la serbări epigonii de ani nu vor fi dați uitării vrednicii înaintași, ctitori și binefăcători ai acelei sfinte biserici.

Mi'a plăcut că în carte ai relevat serviciile prețioase și dezinteresate ale celor ce și'n vremea din urmă au căutat să se arate vrednici continuatori ai luptătorilor din trecut, între care și bănașanul nostru Chivu, căruia Te rog să'i spui salutări speciale din parte' mi.

Mulțumindu'ți pentru cartea trimisă, cu rugămintea de a transmite tuturor simpaticilor orădani cunoscuți salutările mele cordiale, Te rog totodată să primești, odată cu cele mai călduroase salutări, arhieresti binecuvântări.

† Vasile,
al Caransebeșului

MINISTERUL CULTELOR SI ARTELOR
CABINETUL MINISTRULUI

Stimate Domnule Firu,

Scrisoarea dumneavoastră de la 7 Sept. c.
am primit-o la 9 c. și expresiei
m'a bucurat foarte mult, fiind eu
un infocat picător al cărților vechi
de slujbă. De dragul lor am dăru-
sit cu multă trudă de zi și de noapte
Motifelmeul tipărit de Sf. Simeon
în 1937, iar acum printre picături
dăruiesc Evangheliă.

În ziua de 12 Septembrie am

primit și lada cu cărți și umblet
 făcut o bucurie, mângâind fiecare
 carte în parte. Pentru mine acest
 dar al Dumitale este cu atât mai
 prețios cu cât era cu totul ne-
 așteptat. Având aceste cărți la
 îndemână îmi va fi mai ușoară
 redactarea unui studiu asupra
 unor cărți vechi de slujbă biseri-
 cească și mi se va întări și
 mai mult credința în umble-
 tul cărților bisericești de la Râmnic
 la Oradea și de la București până
 dincolo de Tisa Maramureșului,
 din care umblet a ieșit că

toți Români una sântem în
 graiu și în simțiri. Caut
 vreme să întocmesc o listă a
 cărților primite, colționându-o
 cu a Dumitale -, din care un
 exemplar îl voi trimite și du-
 mitale.

Mulțumindu-ți căturos pentru
 acest dar de cărți vechi, te rog să
 mă scotoțești oa un vechiu și
 prețios curiosul al Dumitale;
 iar Domnul Dumnezeu să ne
 bucure cu sănătate și cu pace
 în lume.

Prestul Nicolae Popescu

București, 13 Septembrie 1939.

Ministerul Cultelor și Artelor
 Cabinetul Ministrului

Stimate Doamnă Firu⁹

Scrisoarea Dumitale de la 7 septembrie a.c. am primit-o la 9 a.c. și cuprinsul
 ei m'a bucurat foarte mult, fiind eu un înfocat cinstitor al cărților vechi de
 slujbă. De dragul lor am diortosit cu multă trudă de zi și de noapte Molitfelnicul
 tipărit de Sf. Sinod în 1937, iar acum printre picături diortosesc Evanghelia.

În ziua de 12 septembrie am primit și lada cu cărți și mi'am făcut o bucurie,
 mângâind fiecare carte în parte. Pentru mine acest dar al Dumitale este cu atât
 mai prețios cu cât era cu totul neașteptat. Având aceste cărți la îndemână îmi
 va fi mai ușoară redactarea unor cărți vechi de slujbă bisericească și mi se va
 întări și mai mult credința în umbletul cărților bisericești de la Râmnic la
 Oradea și de la București până dincolo de Tisa Maramureșului, din care umblet
 a ieșit că toți Români una sântem în graiu și în simțiri. Cau vreme să întocmesc

⁹ Direcția Județeană Bihor, Arhivele Naționale, fond Nicolae Firu și Reuniunea de cântări
 „Hilaria”, f. 101.

o listă a cărților primite –, colecționându'o cu a Dumitale –, din care un exemplar îi voi trimite și Dumitale.

Mulțumindu'ți călduros de acest dar de cărți vechi, Te rog să mă socotești ca un vechiu și prețuitor cunoscut al Dumitale, iar Domnul Dumnezeu să ne bucure cu sănătate și cu pace în lume.

Preotul Nicolae Popescu

București 13 septembrie 1939

Trăind în vremuri de restriște pentru Biserică și Neam în perioada antebelică și interbelică și postbelică, diaconul, profesorul și dirijorul Nicolae Firu a lăsat urme adânci în istoria nord-vestică a României din prima jumătate a secolului XX, înscriindu-se astfel printre cei mai de seamă oameni ai Crișanei și a întregului Vest al României.